

Repetatq; uigiles illico sitis fauces.
 Nam scurrula hocce sterto conditus saxo,
 Quondam ille magni clarus Euij mystes,
 Vt qui bis octo lustra perbibit tota.
 Oculis profundus deinde somnus obrepfit,
 Vt fit, benigno membra cum madent Baccho.
 Atq; ita peractis suauiter bonis annis,
 Idem bibendi finis, atq; uiuendi
 Fuit. Sed etiam me aliquis ebrium credat,
 Aut somniare, qui ista dormiens dicam.
 Vale uiator, iam silenter abscede.

F I N I S .

M A T R I M O N I I E N C O M I V M .

V A N Q V A M pro tua singulari sa-
 pientia, ipse abunde per te sapis affi-
 nis iucundissime, nec alienis eges cō-
 filijs: tamē hoc uel ueteri nostræ ami- *Beneuolentiā*
 citiæ, quæ ab ipsis propè cunabulis *captat.*
 unà cū ætate nobis accreuit, uel tuis
 summis in me officijs, uel arctissimæ deniq; affinitati
 debere me putauī, si is esse uellem, quem tu me semper *Attentio.*
 existimasti uirum & amicum, & gratum, ut id quod
 ad tuam tuorumq; salutem ac dignitatem plurimum
 interesse iudicasset, te libenter ac libere admonerem.
 Aliena.

Fides. Aliena nonnunquam rectius quàm nostra perspicimus. Tuum consilium meis in rebus persæpe sum secutus, neq; minus felix mihi comperi, quàm erat amicum. Nunc si uicissim in tuis meum sequi uoles, futurum arbitror, ut neq; me suasisse, neq; te poeniteat paruuisse. Cœnauit apud me sexto Idus Apriles, cum in uilla Môtana essem, Antonius Baldus homo, ut scis, tuarum rerum studiosissimus, generiq; tuo iam inde ab initio coniunctissimus. Triste plenumq; lachrymarum conuiuium. Nunciabat mihi magno utriusq; dolore, matrem tuam, fœminã integerrimam, è uiuis concessisse: sororem tuam luctu ac desiderio uictam, sterilitati dicatarũ uirginũ choro ascriptã esse: ad te unũ spem stirpis tuæ redisse, amicos summo consensu tibi puellam summo genere natam, forma præstanti, optime moratam, postremo tui amatissimam, summa cũ dote obtulisse. Te uero nescio qua seu doloris impotentiã, seu religione, ita cœlibatũ decreuisse, ut nec generis studio, nec sobolis amore, nec amicorũ ullis, aut monitis, aut precibus, aut lachrymis abduci possis à sententiã. Tu tamen uel me autore, mētem istam mutabis, & cœlibatu relicto, sterili ac parum humano uitæ instituto, sanctissimo coniugio indulgebis.

Narratio habens insparsa argutiã seminã.

Seminã argumentorũ.

Propositio.

Diuisio, hoc est, limen argumentatiõis

Qua in re neq; tuorum charitatem, quæ tamẽ alioquin animum tuum uincere debebat: neq; meam autoritatem quicquam mihi prodesse cupio, nisi clarissimis

mis rationibus ostendero : id fore tibi longe tum honestius, tum utilius, tum iucundius. Quid quod etiam hoc tempore necessarium?

Nam primum hac in re, si te honesti ratio mouet, quæ apud probos uiros plurimum ualere debet, quid matrimonio honestius, quod ipse Christus honestauit, qui nuptijs unâ cum matre, non solum interesse dignatus est, uerum etiam nuptiale conuiuium miraculo rum suorû primitijs consecrauit? Quid sanctius, quod ipse rerû parens instituit, adiunxit, sanctificauit: quod ipsa sanxit natura? Quid eo laudabilius, quod qui reprehendit, hæreseos damnetur? Tam est honorificû matrimonium, quàm est infame uocabulum hæretici. Quid æquius, quàm id reddere posteris, quod ipsi à maioribus accepimus? Quid incôsideratius, quàm id sanctimonix studio, perinde ut prophanû fugere, quod deus ipse totius sanctimonix fons ac parens sanctissimum haberi uoluit? Quid inhumanius, quàm hominem ab humanæ cõditionis legibus abhorrere? Quid ingratus, quàm id negare minoribus, quod ipse nisi à maioribus accepisses, ne esses quidem qui negare posses? Quod si matrimonij quærimus autorẽ, non à Lycurgo, non à Mose, non à Solone, sed ab ipso summo rerum omnium opifice cõditum & institutum est: ab eodem & laudatum, ab eodem honestatum consecratum quæ. Siquidem initio cû hominem è limo finxisset,

*Ab honesto
primum ratio
cinatur.*

A laudabili.

*Ab æquo.
Rationes per
contrarium.*

*Confirmatio
nes cum laude
ab origine rei.*

t. miserã

Homo primū
cōditus, mox
uxori iunctus

Post diluuium
renouata ma-
trimonij lex.

Quod natu-
ra lege fuerit
proditū, euan-
gelica cōpro-
bavit autori-
tas.

A pari.

miseram prorsus & inamœnam eius uitam fore intel-
lexit, nisi sociam Euam adiūgeret. Quare uxorem nō
è luto illo quo uirum, sed ex Adæ cratibus eduxit, quò
prorsus intelligeremus nihil nobis uxore charius esse
debere, nihil coniunctius, nihil tenacius ad glutinātū.
Idem ille post diluuium mortalium generi reconcilia-
tus hanc primam legem prouulgasse legitur, non uti
coelibatum amplecterentur, sed ut crescerent, ut multi-
plicarentur, ut terrā implerent. At quo pacto, nisi con-
iugio darent operā? Et ne hic uel Mosaicæ legis liber-
tatē, uel tempestatis illius necessitatē causemur, quid
aliud sibi uult illud in Euangelicis quoq; literis repeti-
tum comprobatumq; Christi suffragiū? propter hoc
inquit, relinquet homo patrem & matrem, & adhære-
bit uxori suæ. Quid parentū pietate sanctius? At huic
tamen coniugalis præfertur fides. Quo autore? nem-
pe deo. Quo tempore? non Iudaismi tantū, sed Chri-
stianismi quoq;. Deseritur pater, deserit mater, & ad-
hæretur uxori. Filius emancipatus incipit sui iuris esse.
Filius abdicatus desinit esse filius. At sola mors diri-
mit coniugium, si tamen illa dirimit. In his modo diri-
mitur, qui coniugium repetunt. Quàm diu perseverat
coniugalis affectus, nō uidetur diremptum matrimo-
nium. Iam si cætera sacramenta, quibus ecclesia Chri-
sti potissimum nititur, religiosa quadam ueneratione
coluntur, quis non uidet huic plurimum religionis det-
beris

beri, quod & à deo, & primum omnium est institutū?
 Et cætera quidem in terris, hoc in paradiso: cætera ad
 remedium, hoc ad consortium felicitatis: cætera natu-
 ræ collapsæ sunt adhibita, unum illud cõditæ datum
 est. Si leges à mortalibus institutas sanctas habemus,

Ab impari.

non erit coniugij lex sanctissima, quam ab eodem ac-
 cepimus, à quo & uitam, quæ una propè cum ipso ho-
 minum genere nata est?
 Denicq; ut legem exemplo confirmaret, adolescens,
 ut dictum est, ad nuptiale conuiuium uocatus, unà cū
 matre libens adfuit: nec adfuit modo, uerum etiã pro-
 digioso munere honestauit, haud alibi miraculorum
 suorum initium auspicatus. Cur igitur inquires, Chri-
 stus ipse à coniugio abstinuit? Quasi uero non pluri-
 ma sint in Christo, quæ mirari potius quàm imitari
 debeamus, sine patre natus, sine parentis dolore pro-
 cessit, clauso monumento prodijt. Quid in eo non su-
 pra naturam? Sint hæc illi propria. Nos intra naturæ
 legem uiuentes, suspiciamus illa quæ supra naturam
 sunt: quæ pro modulo nostro sunt æmulemur. Sed è
 uirgine nasci uoluit. E uirgine quidem, sed coniugata.
 Virgo mater, deum decebat: coniugata, nobis quid
 esset agendum significauit. Virginitas eam decebat,
 quæ cœlestis afflatu numinis illibata pareret illibatū.
 Sed Ioseph sponsus, nobis casti coniugij leges cõmen-
 dat. Qui magis coniugalem societatem potuit cõmen-

Confutatio.

*Altera confu-
tatio.*

t 2 dare,

dare, quàm quod arcanam illam, & angelicis quoque mentibus stupendam, diuinæ naturæ cū humano corpore animæq; coniunctionem: quod ineffabilem illū & æternum in ecclesiam suam amorem declarare uolens, se sponsum illius, illam sponsam suam appellat. Magnum, inquit Paulus, matrimonij sacramentū est, in Christo, & in ecclesia. Si qua fuisset in rerum natura sanctior copula: si quod scædus religiosius, quàm coniugium, profecto ab eo sumpta fuisset imago. Quid simile usquam de cœlibatu legis in arcanis literis? Honorandum connubium, & thorus immaculatus prædicatur apud Paulum apostolū: cœlibatus hic ne nominatur quidem, nec excusatur, nisi pensatione maioris boni. Alioqui si quis naturæ legē secutus, det operam liberis, præferendus est illi, qui perseueret in cœlibatu, non ob aliud, nisi ut sibi liberius uiuat. Vere continentes ac uirgines laudatas legimus, cœlibatus ex se nullā habet laudem. Iam uero Mosaica lex sterile coniugium execratur, atq; ob id à communibus aris quodam submotus legimus. Quamobrem tandem? nempe ideo, quod tanquā inutiles, & sibi duntaxat uiuentes, populū nulla sobole auferent. In Deuteronomio præcipuum benedictionis argumentum proponitur Israëlitis, quod nullus esset inter illos futurus sterilis, nec mas, nec scœmina. Et Lya dicitur despecta à domino, quod non pareret. Quin & in Psalmis inter præcipuas

*In uita Anne
Ab impari.*

puas beatitudinis partes refertur, uxoris fecunditas: Vxor, inquit, tua sicut uitis abundans, filij tui sicut nouella oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Quod si lex damnat sterile matrimoniū, cœlibes multo amplius damnauit. Si natura pœnā non effugit, ne uoluntas quidem effugiet. Si damnantur quorum uoluntati natura defuit, quid commerentur ij, qui ne operam quidē dederunt, ne steriles essent?

Hebræorum leges hoc honoris habebāt matrimo-
nio, ut qui sponsam duxisset, eodem anno non cogere-
tur in bellum exire. Periditatur ciuitas, nisi sint qui eā
armis tueantur. At certum exitium est, nisi sint qui cō-
iugij beneficio iuuentutem, semper mortalitate defi-
cientem sufficiant. Quin & Romanæ leges eos qui cœ-
libes essent, damno etiam multabāt, à reipublicæ mu-
neribus secludebant. At qui liberis rempublicam au-
xissent, eis tanquam bene meritis præmium è publico
statuebant. Priscæ leges pœnas constituerant aduer-
sus cœlibes, quæ tametsi per Cōstantinum Cæsarem
temperatæ sunt in fauorem Christianæ religionis, ta-
men arguunt quàm non sit è reipublica uel minui ciui-
tatem amore cœlibatus, uel spurij impleri. Quin Cæ-
sar Augustus censor inquisiuit in militem, quod in du-
cenda uxore non paruisset legibus, & periditabatur ni-
docuisset se trium liberorum parentem. Declarant &
in hoc Cæsarium leges fauorem erga cōiugium, quod

*Laus coniugij
a præmijs.*

A necessitate

indictas uiduitates à Miscella inductas sustulerūt, ac
 sublatis pœnis huiusmodi pacta tāquā præter æquū
 & bonū inita, pro irritis haberi uoluerūt. Adde quod
 Vlpianus declarat dotis causam semper & ubiq; præ
 cipuam, quod haudquaquā fuisset, nisi præcipua qua
 dam utilitas ex matrimonio reipublicæ proficisceret.
 Habitus est honos coniugio, sed maior fœcunditati: si
 mul atq; contigisset nomen patris, hæreditatis & o
 mnis legati atq; etiam caduci capax reddebatur. Id li
 quet etiam ex Poëta Satyrico: Per me scriberis hæres,
 Legatum omne capis, nec non & dulce caducum.
 Plus etiam cōmodorū adferebat ius trium liberorū,
 in his est immunitas à publicis legationibus. Quinq;
 porrò liberi uacationē impetrant à personalibus quo
 que muneribus, quod genus est tutela. Ei cui tredecim
 liberi contigissent, Iulianus Imperator non modo ua
 cationem indulsit à decurionatu, sed simpliciter ab o
 mnibus muneribus. Nec silent huius tanti fauoris cau
 sas sapientissimi legum conditores. Quid immortalit
 ate felicius? Hanc natura negatam, matrimonium ar
 te quatenus licet largitur reipublicæ. Cui nō optabilis
 est apud posteros memoria? hæc nullis fornicibus,
 nullis pyramidibus titulisue certius propagat, quàm
 liberorum procreatione. Apud Adrianum Imperato
 rem causam uicit Albinus, non alia commendatione,
 quàm quod reipublicæ dedisset numerosam sobolē.
 Proinde

Proinde dispendio fisci, passus est liberos in paterna bona in solidum succedere, quod intelligeret imperiū magis fulciri propagatione iuuentutis, quàm pecuniarum accessione. Postremo ceteræ leges nec omnibus regionibus, nec quibuslibet temporibus cōgruunt, sola cōiugij lex ad omnes orbis nationes, ad omne tempus pertinet. Lycurgus leges tulit, ut qui uxores nō ducerent, hi & æstate arcerētur à ludis ac spectaculis, hyme uero nudi forum circuirent, ac semetipsos execrati, iusta pati dicerent, quod legibus non paruissent.

In summa, uis scire quantum matrimonio tribuerit antiquitas: uiolati matrimonij pœnā perpende. Græci quondam uiolatum matrimonij ius, decenni bello uindicandum censuerunt. Ad hæc, non Romanis modo, uerum etiā & Hebræis, & Barbaricis legibus, adulteris pœna capitalis statuebatur. Furē quadrupli pœna absoluebat, adulterij scelus securis expiabat. Apud Hebræos autem populi manibus lapidabatur, qui id uiolasset, sine quo populus non esset. Nec hoc contenta legum seueritas, illud etiam permisit, deprehensum adulterum sine iudicio, sine legibus confodere: nimirū id donans dolori maritali, quod grauate cōcedit uim à capite propellenti, quasi lædat atrocius, qui coniugem adimat, quàm qui uitam. Profecto sanctissimam quandam rem coniugium uideri necesse est, quod uiolatum humano sanguine sit expiandum: cuius

A pœnis.

Ab impari.

ius

ius ultio nec leges, nec iudicem expectare cogit, quod ius nec in parricidio est.

Sed quid de scriptis legibus agimus? Naturæ hæc lex est, nõ in tabulis æreis exarata, sed animis nostris penitus insita: cui qui non paret, ne homo quidem sit existimandus, nedũ bonus ciuis. Nam si, ut Stoici homines acutissimi disputant, recte uiuere, est naturæ dictum sequi, quid tam naturæ consentaneum, quã matrimonium? Nihil enim tam à natura, non hominibus modo, uerum etiam reliquo etiam animantium generi insitum est, quàm ut suam quodque speciem ab interitu uindicet, & propagatione posteritatis, tanquã immortalalem efficiat. Quod sine coniugali coniunctione fieri non posse quis ignoret? Turpissimum autem uideatur, muta pecora naturæ parere legibus, homines Gigantum more naturæ bellum indicere. Cuius opus si oculis haud cæcutiētibus inspiciamus, intelligemus in omni rerum genere coniugij speciem quandam inesse uoluisse. Omitto enim iã de arboribus, in quibus Plinio autore cũ primis graui adeo manifesto sexus discrimine coniugium inuenitur, præsertim in palmis, ut nisi marita arbor in fœminas circumstantes ramis incumbat, tanquam concubitum appetens, hæc planè steriles mäsura sint. Idem indicat autores esse, qui credant in omnibus quæ gignit tellus, inesse sexus & maris & fœminæ. Taceo de gemmis, in quibus sexum inueniri

A definitione

A natura.

A minore.

*In arbore cõ
iugium. lib. 13
cap. 4*

In gemmis.

ueniri scripsit idem autor, at nō solus. Nōne deus ita
 res cunctas uinculis quibusdam cōnexuit, ut aliæ alijs
 egere uideantur? Quid cœlum perpetuo motu uersati
 le, nōne dum tellurem omnium parentem subiectā,
 uario rerum genere scœcūdat, uelut infuso semine, ma-
 riti fungitur officio? Sed singula percurrere nimis lon-
 gum arbitror. Quorsum autem hæc spectant? eō uide-
 licet, ut intelligamus coniugali societate & constare, &
 contineri omnia: sine ea dissolui, interire, collabi cūcta.
 Fingunt ueteres illi ac sapientissimi Poëtæ, quibus stu-
 dium fuit philosophiæ præcepta fabularū inuolucris
 tegere, Gigantes anguipedes terræ filios, extractis in
 cœlum motibus bellum superis intulisse. Quid hæc si-
 bi uule fabula? Nimirum immanes quosdam ac feros
 homines & obscuros, à coniugali concordia uehemen-
 ter abhorruisse, eoq̃ fulmine præcipitados, hoc est, fun-
 ditus interisse, cum id uitarent, quo solo constat huma-
 ni generis incolumitas. At ijdem Orpheum Poëtam
 ac citharædum saxa durissima cantu mouisse cōme-
 morant. Quid significantes? Nempe uirum & sapien-
 tem, & facundum, homines saxeos & ferarum ritu ui-
 uentes, à uago cōcubitu prohibuisse, atq̃ ad matrimo-
 nij sanctissimas leges adduxisse. Apparet igit̃, qui con-
 nubij amore non tangitur, eum non hominem, sed sa-
 xum uideri, hostem naturæ, numini huius rebellem,
 suapte stultitia sibi perniciem accersere. Crudelior em̃
 u est,

*Coitus cœli
& terræ.*

*Fabula &
eius expositio*

est, qui generi suo, quàm qui uni sibi molitur exitium.

Age uero, quandoquidem in fabulas minime fabulas incidimus, idem Orpheus, cū apud inferos Plutonem ipsum, manesq; permouit, ut Eurydicen suā liceret abducere: quid aliud Poëtas cogitasse putamus, quàm ut nobis coniugalem amorem commendaret, qui apud inferos quoq; sanctus, ac religiosus haberetur? Eodem pertinet, quod antiquitas cōiugio Iouem Gamelium præfecerit, Iunonem pronubam, Lucinā, quæ parturientibus adesset: superstitiose quidē errans in deorum nominibus, at non errans in hoc, quod matrimonium rem sacram, ac dignam quæ dijs curæ sit, iudicari. Diuersi quidem apud diuersos populos ac nationes, ritus legesq; fuere. Nulla unquam gens tā fuit barbara, tam ab humanitate omni aliena, apud quā coniugij nomen non sanctum, non uenerandum sit habitum. Hoc Thrax, hoc Sarmata, hoc Indus, hoc Græcus, hoc Latinus, hoc uel extremus orbis Britānus, aut si qui sint his quoque semotiores, religiosum habuit. Quid ita? quia necesse est omnibus esse commune, quod communis hominum parens inseuit: & adeo penitus inseuit, ut huius rei sensus nō solum ad turtures & columbas, uerumetiam ad immanissimas feras pertingat. Siquidem leones in uxorem mites sunt. Pro caulis dimicant tigrides. Asinos per obstātes ignes agit prolis tuendæ pietas. Atq; hoc sanè ius naturæ uocātur

Ab autoritate
& exemplis.

Pietas &
in feris.

ut

ut efficacissimū, ita latissime patens. Vt igitur diligens *Simile.*
 cultor non est, qui præsentibus rebus contentus, arbo-
 res adultas satis quidem accurate tractat: cæterum ne-
 que propagandi, neque inserendi curam agit, propterea
 quod necesse est, paucis annis eos hortos quantumuis
 diligenter excultos interire, Ita parū diligens in Rep.
 ciuis censendus, qui præsentī turba contentus, de pro-
 paganda ciuium multitudine non cogitat. Nemo igitur
 unquam egregius ciuis habitus est, qui non liberis
 gignendis, recte quæ instituendis operam dederit. Apud
 Hebræos & Persas laudi in primis erat, quæ plurimas *Hebræi.*
 habere uxores, tanquam ei patria plurimum deberet, *Persæ.*
 qui eam numerosissima sobole locupletasset.

Num tu Abraham ipso sanctior uideri studes? Is
 pater multarum gentiū nō esset appellatus, idque deo
 auspice, si uxoris contubernium refugisset. Num tu Ia-
 cob religiosior haberi quæris? Is Rachelis amplexus
 tam diuturna seruitute redimere nō dubitauit. Num
 Solomone sapientior? At quantum ille uxorum gre-
 gem domi aluit? Num Socrate castior, qui Xanthip-
 pen scæminam etiam morosam domi pertulisse legit:
 non tam ut ille suo more iocabatur, quo domi disceret
 tolerantiam, sed ne in naturæ officio claudicasse uide-
 retur? Intellexit enim uir unus, Apollinis oraculo sa-
 piens iudicatus, hac lege se genitum, ad hanc natum,
 hoc se debere naturæ. Nam si recte à ueteribus philo-
 u 2 sophis

sophis dictum est: si non temere à nostris Theologis comprobatum: si merito, uelut ad agionis uice ubique decantatum, neq; deum, neq; naturam quicquam frustra facere: cur hæc membra tribuit, cur hos stimulos, hanc gignēdi uim addidit, si cœlibatus per se laudi dicitur? Si quis te magnifico munere donaret, arcu, uel ste, aut gladio, indignus accepto uideberis, si uti eo aut noles, aut nescies. Cum cætera omnia tāta ratione sint constituta, haud uerisimile uideri debet, hac una in re naturam dormitasse. Nec audio qui mihi dicat scēdā illam & obscēnā pruriginem, & Veneris stimulos nō à natura, sed à peccato profectos. Quid tam dissimile ueri? Quasi uero matrimonium, cuius munus sine his stimulis peragi nequit, non culpam præcesserit. Iam in cæteris animantibus unde illi stimuli? à natura, an à peccato? Mirū ni à natura. Nam in corporis affectionibus minimum interest inter hominē & reliquas animātes. Postremo nos imaginatione scēdū reddimus, quod suapte natura pulchrum ac sanctum est. Alioqui si res non opinione uulgi, sed ipsa natura uelimus expendere, qui minus scēdum brutorum animātium more, edere, mandere, concoquere, excernere, dormire, quàm licita permittitq; Venere uti?

Consutatio.

At uirtuti potius quàm naturæ parēdum. Perinde quasi uirtus sit ulla dicenda, quæ cum natura pugnet: unde nisi profisciscatur, ne esse quidem poterit, quæ cultu &

tu & disciplina perficiatur. Sed apostolorum te institutum delectat, qui & ipsi cœlibatū sunt secuti, & alios ad id vitæ genus sunt cohortati. Imitentur sanè apostolos viri apostolici, quorum cum sit muneris & docere, & instituere plebem, non queunt simul & gregi, & uxori satisfacere. Quanquam & apostolis aliquot uxores fuisse constat. Episcopis cœlibatum concedamus. Quid tu apostolicum institutum sequeris, ab apostolico munere longe alienissimus, homo nimirū & prophanus, & priuatus? Illis hoc ueniam datum est, ut uacent à coniugij munere, quo magis uacaret copiosiorē prolem Christo gignere. Sit istud sacerdotum ac monachorum priuilegium, quos apparet in Essenorum institutum successisse. Tui status alia ratio est. At ipse Christus, inquit, beatos pronunciauit, qui sese castrarunt, sed addit, ob regnum dei. Non reijcio autoritatem, sed sententiam interpretor. Primum arbitror hoc Christi dogma, ad ea tempora potissimum pertinere, quibus oportebat Ecclesiam ab omnibus mundi negocijs quàm maxime expeditū esse. Cur sit adum erat per omnes terras, imminebat undiq; persecutor. Nūc is est rerum ac temporum status, ut nusquā reperias minus inquinatam morum integritatem, quàm apud coniugatos. Exaggerent quantumlibet suum institutum monachorum ac uirginum examina: iactent quantum uolent ceremonias, cultusq; suos, quibus potissimum

inter cæteros eminent: sanctissimū uitæ genus est, pure, casteq; seruatum coniugium, si mores utriusq; status inter se conferas. Præterea nō is modo sese castrat, qui uiuit cœlebs, sed qui caste, sancteq; colit coniugij munus. Atque utinam uere castrati sint, quicunq; suis uitij magnificum castrationis prætexūt titulum, sub umbra castitatis turpius libidinant. Neq; enim mei pudoris esse puto, commemorare, in quæ dedecora sæpe prolabantur, qui naturæ repugnant. Postremo ne præcipit quidem Christus ulli cœlibatum, at idem diuortium palàm interdicit. Mihi sanè uidetur, non pessime consulturus rebus ac moribus hominum, qui sacerdotibus quoque ac monachis, si res ita ferat, ius indulgeat coniugij: præsertim cum ubiq; tam ingens sit sacerdotum turba, quorum quotusquisq; castam agit uitam? Quanto satius concubinas in uxores uertere, ut quas nunc habent cum infamia, cum irrequieta conscientia, habeāt palàm cum honesta fama: ac liberos gignant, quos ut uere legitimos ament, sancteq; instituant, quibus & ipsi pudendi non sint, & uicissim ab illis cohonestentur. Atq; id, opinor, iam pridem procurassent episcoporum officiales, nisi prouentus amplior esset ex concubinis, quàm ex uxoribus. Sed diuina quædam res est, angelica res est uirginitas. At humana quædam res est coniugiū. Ego nunc homo loquor homini, plebeius plebeio, infirmus infirmo. Laudāda quidem

Consutatio.

quidem res est uirginitas, at ita, si non hæc laus ad
 plurimos transferatur. Quã si uulgo usurpare homi-
 nes incipiant, quid uirginitate dici, cogitari uè possit
 exitiusius? Tum si in cæteris maxime laudem mereat
 uirginitas, in te certe reprehensione carere non potest,
 per quem stabit, quo minus optimum illud genus &
 immortalitate cū primis dignum oblitteretur. Postre-
 mo minimum abest à uirginitatis laude, qui ius illiba-
 tum coniugij seruat, qui uxorem gignendæ proli, non
 libidini habet. Si frater fratris sine liberis defuncti se-
 men excitare iubetur, tu uniuersi tui generis spem in-
 terire sines, præsertim cum ad te unum reciderit? Ne-
 que uero me clam est, magnis uoluminibus priscorū
 patrum decantatas uirginitatis laudes: quorum Hie-
 ronymus adeo miratur eam, ut non multum absit à
 cõtumelia matrimonij, & ab episcopis orthodoxis ad
 palinodiam sit inuitatus. Verum donetur hic ardor il-
 lis temporibus. Nunc optarim, ut isti qui passim sine
 delectu, ad cœlibatum ac uirginitatem adhortantur
 ætatem, quæ sibi nondum est nota, hoc operæ colloca-
 rent in describenda imagine casti puricq; matrimonij.
 Atqui his ipsis quibus tantopere placet uirginitas, nõ
 displicet bellum aduersus Turcarum gentem, qui nu-
 mero tot partibus nos superant: quorū si rectum est
 iudicium, consequetur, ut in primis rectum & hone-
 stum habeatur, pro uirili liberis gignendis operã da-
 re. &

Ex lege Mo-
saica.

Consutatio.

A consequen-
tiis.

A pari &
impari.

A simili.

re, & iuuentutē in belli usum sufficere. Nisi forte bombardas, tela, naues, ad hoc bellum apparandas putātur uiris opus esse non putant. Idem probant ut ethnico- rum parentes ferro trucidemus, quo liceat filios etiam inscientes baptizare. Id si uerum est, quanto mitius est idem efficere coniugiorum officio? Nulla natio tam immanis est, quin execretur infanticidium. Principum leges pari propemodum seueritate puniunt prouocatum abortum, & accersitam pharmacis sterilitatem. Cur ita? Quia minimum interest inter eum, qui quod nasci cœperit, intercipit: & eum, qui procurat, ne quid nasci possit. Hoc quod in tuo corpore uel arefcit, uel magno etiam salutis periculo corrumpitur: quod in somnis elabatur, homo erat, si modo tu esses homo. Exerantur Hebræorum literæ, uirum, qui iussus congregatum uxore fratris defuncti, ne quid nasceretur, proiecit semen in terram: & uita iudicatus est indignus, qui uitam inuidit nascituro foetui. At quantulum ab hoc differunt, qui sibi perpetuam sterilitatem indicunt? An non uidentur tot homines occidere, quot erant nascituri, si liberis gignendis dedissent operam? Quæso, si cui sit fundus soli natura feracis, quem incultum sinat perpetuo sterilem esse, nonne legibus pœnas daret, eò quod Reipub. intersit, ut suam quisque rem bene tractet? Si punitur is, qui negligit agrum, qui ut maxime colatur, nihil aliud fert, quàm triticum, aut fabas, aut pila:

pisa: qua poena dignus est, qui recusat eum fundū colere, q̄ cultus fert homines. Atq; illic diutino molestoq; labore est opus, hic breuem culturam etiam uoluptas ueluti paratum præmium inuitat. Quare si quid naturæ sensus, si honestum, si pietas, si religio, si officium, si uirtus te mouet, cur ab eo abhorres, quod deus instituit, natura sanxit, ratio suadet, diuinæ pariter, & humanæ literæ laudant, leges iubent, omnium gentium cōsensus approbat, ad quod optimi cuiuscq; exemplū adhortatur. Quod si pleræq; res etiā acerbæ, uiro bono sunt expetendæ, non alio nomine, quàm quod honestæ sunt, matrimoniū profecto multo maxime expetendum, de quo quis dubitare possit, plusne habeat honestatis, an uoluptatis. Quid em̄ dulcius, quàm cum ea uiuere, cum qua sis non beneuolentiæ modo, uerumetiam corporum mutua quadam communione arctissime copulatus? Si magnam quandam animi delectationem ex reliquorum necessariorum beneuolentia capimus, cum dulce in primis sit habere, qui cum animi tui secretos affectus communices, qui cum perinde ut tecum loquaris, cuius fidei te tuto committas, qui tuas fortunas suas esse ducat: quid tu credis habere felicitatis mariti uxorisq; cōiunctionem, qua nulla possit in rerum natura inueniri, neq; maior, neq; firmior? Cum cæteris enim amicis animorum duntaxat beneuolentia coniungimur, cum uxore & summa
x charitate,

Epilogus superiorum argumentationū

A iucundo.

Rationes.

Confirmationes ex collatione.

charitate, & corporum permixtione, & sacramenti scē
 dere, & fortunarum omniū societate copulamur: Præ
 terea in cæteris amicitijs quanta simulatio: quanta per/
 fidia? Sed ij quos nostri amantissimos existimamus,
 sicut hirūdines, exacta æstate deuolant, ita fortuna re
 flante deficiunt. Nonnunquam recentior amicus uete
 rem eijcit. Paucos audiuius, quorum fides usque ad
 uitæ finem constiterit. Vxoriam uero charitas non per/
 fidia corrumpitur: nulla simulatione obscuratur, nulla
 rerum mutatione conuellitur: deniq; sola morte, imò
 ne morte quidem distrahitur. Illa parentum, illa foro/
 rum, illa fratrum pietatem, tui amore cōtemnit: te unū
 respicit, ex te pendet, tecum emori cupiat. Res est: ha/
 bes quæ tueatur, habes quæ augeat. Non est: habes
 quæ quærat. Si res secūda sint, duplicatur felicitas: sin
 aduersæ, erit quæ te consoletur, quæ assideat, quæ infer
 uiat, quæ tuum malum suum esse cupiat. An tu uolu/
 ptatem ullam cum hac tanta coniunctione conferen/
 dam censes? Si domi agis, adest quæ solitudinis tædi/
 um depellat: si foris, est quæ discedentem osculo prose/
 quatur, absentem desideret, redeuntem læta excipiat.
 Dulcis iuuentæ tuæ sodalis, gratum senectutis solati/
 um. Natura quidem homini dulcis est, uel quæuis so/
 cietas: quippe quem ad beneuolentiam atq; amicitia
 genuit. Hæc igit quomodo nō erit dulcissima, in qua
 nihil non commune est: Contrà autem, si feras quoq;
 solitudinem

solitudinem horrere, societate delectari uidemus, mea sententia, ne homo quidē sit existimandus, qui ab hac societate omnium & honestissima, & iucundissima ab horreat. Quid enim eo homine odiosius, qui tanquā sibi uni natus, sibi uiuat, sibi quærat, sibi parcat, sibi sumptum faciat, neminem amet, ametur à nemine? An non istiusmodi portētum dignū censebitur, quod cum Timone illo ex uniuerso hominum cōtubernio in medium mare proijciatur? Neq; hic ausim illas tibi uoluptates proponere, quibus cū natura nihil uoluerit esse homini dulcius, nescio tamen quo pacto à magnis ingenijs dissimulantur potius, quā contemnantur. Quanquam quis adeo se uero, ne dicam stupido, sit natus ingenio, qui eiusmodi uoluptatum genere non capiatur: præsertim si citra numinis, aut hominis offensam, citra famæ detrimentum possit cōtingere? Equidem eum non hominem, sed planè saxum dixerim. Etiam si minima bonorum, quæ habet coniugium, pars est, ea corporum uoluptas. Sed fac te istam ut uiro indignam contemnere, quanquam ne uiri quidem uocabulum sine his meremur: ponatur, si uis, inter extrema coniugij commoda: iam quid casto amore esse potest amabilius, imò quid sanctius atq; honestius? Accrescit interim dulcis affinium turba. Duplatur parentum, fratrum, sororum, nepotum numerus.

Natura enim unam duntaxat matrem, unum patrem

*Voluptas ab
affinitate &
liberis.*

trem tribuere potest. Coniugio pater alter, altera mater accedit, qui te, ut cui sua uiscera commiserint, singulari pietate non prosequi non possunt. Iam uero quanti illud aestimabis, ubi pulcherrima cōiunx pulchra faciet te prole parentem? Vbi quis tibi paruulus aula laferit Aeneas, qui tuos, tuæq; coniugis uultus referat, qui te blanda balbutie patrem appellitet? Iam accesserit coniugali charitati uinculum adamantinum, quod ne mors quidem ipsa queat abrumpere.

Felices, inquit Flaccus, ter & amplius. Quos irrupta tenet copula, nec malis Diuulsos querimonijs, Suprema citius soluet amor die. Habes qui senectutem tuā oblectent, qui oculos claudant, qui iusta persoluāt, in quibus renatus uidearis, quibus superstitibus tu ne occidisse quidem puteris. Non abeunt ad alienos hæredes, quæ tibi parasti. Ita tãquam omnibus perfuncto uitæ munijs, ne mors quidem ipsa acerba uideri poterit. Omnibus, uelimus nolimus, senectus imminet. Hac ratione natura prospexit, ut in liberis ac nepotibus repubescamus. Quis enim grauiter ferat senectutem, ubi suos uultus, quos adolescens gessit, in filio cōspexerit? Mors omnibus parata est. At hac una uia, uelut immortalitatem quandã meditatur naturæ pro uidentia, dum sic aliud ex alio propagat, ut ueluti cū planta, arbore excisa repullulat, nec interisse uideatur, qui prole relicta morit. At minime me fugit, quid in-

ter

*Refutatio in
commodorū
matrimonij.*

ter hæc obmurmures. Beata res est coniugiū, si omnia
secunda eueniant: sed quid si morosa contingat uxor?
quid si impudica? quid si liberi impij proueniant? Oc-
current animo tuo exempla eorum, quibus coniugiū
exitium attulerit. Exaggera quantum potes, sed tamē
hominum ista uitia fuerint, non coniugij. Crede mihi,
non solet nisi malis maritis mala uxor cōtingere. Ad-
de quod tibi magna ex parte in manu est, ut bonam
eligas. Quid si corrūpatur? A malo quidem marito,
uxor bona corrumpi potest, à bono mala corrigi con-
suevit. Falsò uxores accusamus. Nemo, si quid mihi
credis, unquam nisi suo uitio improbam uxorem ha-
buit. Iam ex bonis parentibus, ferè similes nascūtur
liberi. Quanquā & hi utcunq; nati, ferè tales euadunt,
quales illos finxeris institutione. Iam uero non est qđ
zelotypiam metuas. Iste stulte animantium morbus
est. Castus ac legitimus amor zelotypiā nescit. Quid
tibi tragœdiæ in mentem ueniunt? Hæc maritū adul-
tera securi percussit, hæc ueneno sustulit, illa morum
odio ad mortem adegit. Cur nō potius Tiberij Grac-
chi Cornelia succurrit? Cur non Alcestis non optimi
mariti coniunx optima? Cur non occurrit uel Iulia
Pompeij, uel Catonis Portia? Cur non æterno nomi-
ne digna Artemisia? Cur non Hypsicratea Mithrida-
tis Pontici regis uxor? Cur non Tertiæ Æmiliæ comi-
tas in mentem uenit? Cur non Turia fides? Cur non

Zelotypia.

Lucretia, Lentulaq; succurrit: Cur non Arria illa à Plinio celebrata: Cur non innumeræ aliæ, quarum & pudicitia, & fides in maritos, ne morte quidem potuit immutari. Rara, inquis, auis in terris, mulier proba. Et tu rara uxore dignum te finge. Mulier, inquit sapiens ille, bona, pars bona. Aude tuis moribus dignam sperare. Plurimum in hoc situm est, quã deligas: quomodo fingas, qualem ipse te illi præbeas. Sed dulcior est,

Libertas. inquires, libertas. Quisquis uxorem accipit, compedes accipit, quas sola mors possit excutere. Quid autẽ dulce esse hominĩ soli possit: Si dulcis est libertas, sociam asciscendam censeo, quacum bonum istud tibi commune esse uelis. Quancquã quid ista seruitute liberius, ubi ita uterq; alteri obnoxius est, ut neuter manumitti uelit: Astrictus es ei, quem in amicitiam recipis. At hic nemo libertatem ademptam clamitat. At uereris, ne liberis morte absumptis, orbus in luctum incidas:

A simili. Si orbitatẽ times, ob id ipsum ducenda uxor est, quæ sola hoc præstare potest, ne simus orbi. Sed quid tu tam diligenter, imò anxie, omnia matrimonij incommoda disquiris, quasi cœlibatus nihil habeat incommodi: Quasi uero ulla sit uita mortalium, quæ non sit omnibus fortunæ subiecta casibus. E uita migret oportet, qui nihil incommodi ferre uelit. Quod si ad cœlestem illam uitam respicias, mors hæc hominũ uita est, haud uita dicenda. Sin intra humanam conditionem

animum

*violatio, si
 oris quo res
 torquetur ar
 gumentum.*

animum contineas, nihil est cōiugali uita neq; tutius,
 neq; tranquillius, neq; iucundius, neq; amabilius, neq;
 felicius. Ab exitu rem specta, quotū quenq; uides, qui *Ab euentis,*
 semel expertus coniugium, non auide repetat? Mauri
 cius meus, cuius eximia prudentia tibi nō est incogni-
 ta, nōne ab obitu coniugis, quam unice deamabat,
 altero mense duxit in thalamum nouam sponsam?
 Non adeo libidinis impatientia, sed negabat sibi uitā
 uideri uitam, absq; coniuge rerum omnium consorte.
 Iouius noster, nōne iam quartā ambit uxorem? Sic
 adamabat uiuas, ut nullam consolationem admissu-
 rus uideretur. Sic una defuncta, ad sarcinam thala-
 mi solitudinē properabat, quasi leuiter illas amasset.
 Sed quid nos de honesto ac iucundo disputamus, cū *Ab utili ac ne-*
 non utilitas modo suadeat, uerum etiam necessitas ad *cessario.*
 coniugium impellat? Tolle matrimonium, per paucis
 annis uniuersum hominū genus funditus intereat ne-
 cesse est. Xerxen illum Persarum regem, cum ex ædito
 loco ingentem illam, ac uix ulli creditam hominū mul-
 titudinem intueretur, lachrymas non tenuisse dicunt,
 quod ex tot hominū milibus, post annos sexaginta,
 nullus omnino superfuturus esset. Cur quod ille de su-
 is copijs intellexit, non etiam de uniuerso hominū ge-
 nere perspicimus? Sublato coniugio, quotus quisq; ex
 tot regionibus, puincijs, regnis, urbibus, cœtibus post
 centum annos supererit? Eamus nunc, & cœlibatū mi-
 remur.

Locus com-
munis.

remur, qui æternã sit generi nostro cladem allaturus.
 Quæ pestis, aut lues à superis, aut inferis immitti pos-
 sit nocentior? Quid ab ullo diluuiò timeri possit acer-
 bius? Quid tristius expectetur, etiam si Phaëthonteu
 redeat incendium? At ex huiusmodi quidem tempe-
 statibus multa relinqui solent incolumia, ex coelibatu
 nihil reliqui fieri potest. Videmus quantum morbo-
 rum agmen, quot casuũ discrimina, noctes, diesq; ho-
 minum paucitati insidientur. Quot pestis absumit,
 quot absorbet mare, quot Mauors abripit? Taceo em̃
 de quotidianis mortibus. Circumuolat undiq; mors,
 ruit, rapit, properat quantum potest genus nostrum
 extinguere, & nos coelibatum miramur, coniugium fu-
 gimus? Nisi forte placet Essenorum institutũ, aut Du-
 lopolitarum, quorum gentem facinorosorum nũquã
 deficiens numerositas propagat. Num expectamus,
 ut Iupiter aliquis nos eodẽ munere donet, quod api-
 bus tribuisse dicitur, ut sine concubitu foeticemus, &
 posteritatis semina è flosculis ore legamus? An uero
 postulamus, ut sicut è Iouis cerebro Mineruam pro-
 gnatam Poëtæ fabulantur, ita nobis è capite liberi exi-
 liant? An deniq; ut iuxta ueterum fabulas, è terra ue-
 luti mures in Ægypto, è saxis proiectis, quod est in fa-
 bulis, è duris arborum truncis homines producãtur?
 E terræ gremio permulta sine nostro cultu enascũtur.
 Plantulæ sub umbra matris sæpe pullulascunt: at ho-
 mini

mini hanc unam propagandi uiam natura esse uoluit, ut mutua mariti, uxorisq; opera mortalium genus ab interitu uindicaretur. Quod si fugiat tuo exemplo mortales, ne ista quidem, quæ tu miraris, esse poterunt. Cœlibatum miraris, suspicis uirginitatem? At nec cœlibes erunt, nec uirgines, si cœiugij usum sustuleris. Cur igitur prælata est uirginitas, cur honorata, si exitiũ adfert mortalibus? Laudata est, sed pro tempore, sed in paucis. Voluit enim deus hominibus cœlestis illius uitæ tanquam imaginem quandam & simulachrũ ostēdi, ubi neq; nubent ullæ, neq; nuptum dabūt ulli. Sed ad exemplum paucitas idonea est, multitudo inutilis. Quemadmodum non omnes agri, quanquam feraces, ad usum uitæ serūtur: sed pars negligitur, pars oculis pascendis colitur. At patitur hoc ipsa rerum copia, in tanta aruorum amplitudine, exiguam partem sterilem relinqui. Verum si nulli serantur, quis non uideat nobis ad glandes fore redeundũ? Ita cœlibatus in tanta hominum multitudine, in paucis quidem laudem habet, in omnibus summam reprehensionem habiturus. Iam si maxime in alijs sit uirtutis nomē habitura uirginitas, in te certe uitiosa fuerit. Cæteri enim puritati studuisse uidebuntur: tu generis parricida iudicaberis, quod cum honesto coniugio progagare potueris, turpi cœlibatu passus sis interire. Liceat è numerosa sobole uirginem deo cōsecrare. Rustici frugum primicias

Consutatio.

A simili.

tias superis immolant, non uniuersum prouentum: at
 te unum stirpis tuæ reliquias esse memineris oportet.
 A pari. Nihil autem refert, utrum occidas, an seruare recuses,
 qui à te uno seruari & poterat, & facile poterat. At so-
 roris exemplum te ad cœlibatum adhortatur. At ista
 uel una re potissimum debebas à cœlibatu deterreri.
 Generis enim spem, quæ prius utrisque erat cõmunis,
 nunc totam ad te unum reuolutam intelligis. Detur
 hæc uenia sexui, detur ætati. Puella dolore uicta pecca-
 uit, stultarum mulierularum, aut stultorũ monachor-
 um impulsu sese præcipitem dedit: tu maior natu, ui-
 rum te esse memineris necesse est. Illa maioribus suis
 commori uoluit, tu ne moriantur, operam dabis. So-
 ror subduxit sese officio, tu duorum tibi partes obeun-
 das esse cogita. Nõ dubitarunt filiaæ Loth cum patre
 temulento rem habere, fatius esse iudicantes nefario
 etiam incestu generi consulere, quàm pati interire. Tu
 matrimonio honesto, sancto, pudico, sine offensa,
 summa cum uoluptate, non consulere tuo generi alio-
 quin intermoriguro? Quare sinamus eos Hippolyti
 institutum imitari, sectentur cœlibatum, uel qui mari-
 ti fieri possunt, patres non possunt: uel quorum tenui-
 tas liberis educandis non suppeditat: uel quorum ge-
 nus aliorum opera possit propagari, aut certe eiusmo-
 di est, ut magis Reip. conducatur intermori quàm pro-
 pagari: uel quos peculiaris quidam æterni numinis
 fauor.

*Sticrop, Vior-
latio.*

*Exemplũ cũ
collatione.*

*Epilogus to-
tius declama-
tionis.*

fauor, è communi hominum sorte selectos cœlesti cui
 dam sanctioni destinauit, quorū mira est raritas. Tu
 uero cum teste medico, uiro neq̃ imperito, & minime
 mendaci, magnam posteritatem promittere uidearis:
 patrimonium habeas amplissimum, genus autem tū
 optimum, tum clarissimū, ita ut obliterari sine nepha-
 rio scelere, magnoq̃ Reip. detrimento non possit: tum
 adsit ætas integra, nec desit forma: offeratur uero con-
 iunx puella, qua neq̃ integriorem, neq̃ illustriore ullā
 uiderunt ciues tui, pudica, modesta, pia, facie diuina,
 cum dote amplissima: cum rogent amici, lachrymentē
 propinqui, instent affines, patria flagitet: ipsi maiorū
 tuorum cineres è tumulis id ipsum te obtestentur, tu
 tamen adhuc contraris, adhuc coelibatum cogitas? Si
 qua res parum honesta abs te peteretur, si qua diffici-
 lis, tamen uel tuorum uota, uel generis charitas ani-
 mum tuum expugnare debuerat. Quanto æquius est
 id amicorum lachrymas, patriæ pietatem, maiorum
 charitatem abs te obtinere, ad quod te diuinæ pariter
 & humanæ leges hortantur, natura instigat, ratio du-
 cit, honestas allicit, tot commoda inuitant, necessitas
 etiam ipsa cogit? Sed iam argumentorum plus satis.
 Confido te iam dudum me monitore sententiam mu-
 tasse, animūq̃ ad salubriora consilia appulisse. Plu-
 rimum conducet in hoc suasorio genere longe omniū
 utilissimo, diligenter exerceri. Dominatur enim ferè in

*De exercita-
 tiōe huius ge-
 neris præcep-
 tio.*

y 2 omnibus

omnibus generibus. Primū igitur cuiusmodi sit, quod persuadere cupis, attente est considerandum. Deinde quæ sunt in eo cōmoda omnia diligenter colligemus, & amplificabimus. Contrā uero si qua insunt incommoda, quæcūq; illius animum posse deterrere uidentur, ea aut extenuabimus, aut remouebimus, excogitatis quamplurimis rationibus, & rationum cōfirmationibus, ac locupletationibus. Qui loci incident cōmunes, ad rem accōmodādi sunt, uelut hic incidebat, omnibus rebus insitam esse uim propagandī sui. Item mille morbis, mille casibus atteri genus humanum. Item quàm nihil in hac uita iucundum sine consorte. Item senectutem ac mortem tolerabiliorem fieri, paratis liberis. Postremo uero uidendum quibus argumentationum formis, aut quibus exornationibus ea quæ excogitata sunt, quàm cōmodissime possint explicari.

ERASMVS ROTERODAMVS D. HENRICO AFINIO LYRANO, INSIGNI MEDICO S. D.

VPER dum bibliothecam recenseo doctissime AFINI, uenit in manus oratio quædam olim mihi nihil non experienti, in laudem artis medicæ declamata, contuuo uisum est orationem non optimam optimo dicere medico.